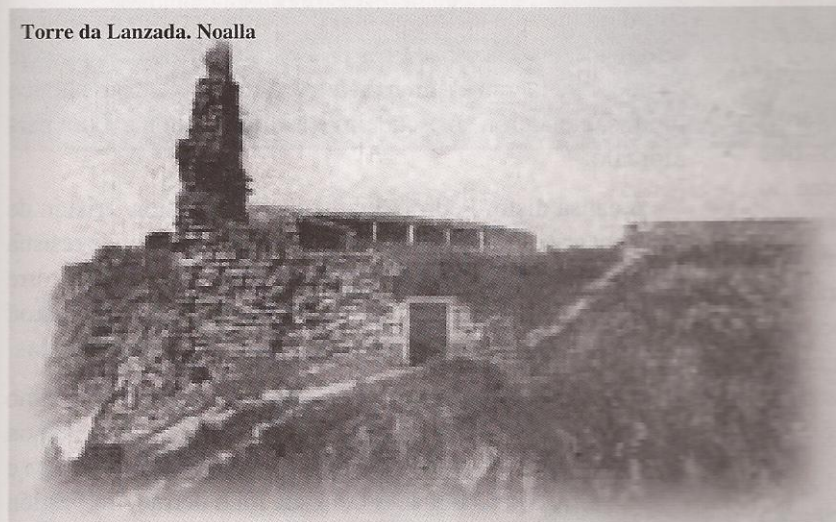

O MOVEMENTO IRMANDIÑO NA COMARCA DO SALNÉS

Por: José Miguel Besada Fernández

A mediados do século XV ten a culminación en Galicia a derradeira batalla da Revolución Irmandiña, unha verdadeira guerra civil que se desenrola na totalidade do territorio galego. Este movemento cidadán foi un episodio histórico, aínda que non suficientemente divulgado e moi pouco coñecido pola gran parte do pobo galego. Ten a importancia, entre outras, por ser a primeira rebelión do pobo chan, principalmente os labregos, artesáns, burgueses das incipientes cidades, contra a dura represión e abusos a que estaban sometidos polo poder da alta nobreza e as mitras episcopais cuxos principais responsables, entre outros, eran o Arcebispo Fonseca, o Conde de Lemos, Pedro Albares de Soutomaior (Pedra Madruga),...

Torre da Lanzada. Noalla

Este malestar e situación crítica xa se viña arrastrando dende o principio do século XIV por unha longa depresión, a máis grave e longa que tivo Galicia ao longo da súa historia, na que se deron varios factores negativos que se produciron simultaneamente en todas as ordes produtivas e sociais e frearon o desenvolvemento natural e a modernización da cidadanía. Entre estes factores negativos cabe destacar que, no campo, que seguía sendo a base da economía galega, despois dunha mellora importante pola implantación de novos cultivos e ferramentas, xurdiron unha serie de adversidades como grandes secas, xeadas, temporais e a Peste Negra que xunto cos abusivos impostos a cargo dos señores donos das terras, produciu un significado abandono do campo e a conseguinte fame. Nas cidades, principalmente nas sedes episcopais de Santiago, Lugo, Ourense e Tui, os artesáns e comerciantes

estaban en permanente conflito tamén por abusos, co señorío eclesiástico do que dependían, creándose unha situación crónica insostible.

Nos precedentes destes conflitos destaca a lendaria loitadora María Castaña, muller de Martiño Cego, que no ano 1386 loitou contra o bispo de Lugo don Pedro López de Aguiar, a quen nunha das revoltas lle quitaron a vida; en Ourense, noutra revolta, asediaron a catedral mataron ao bispo e chimpárono ao río. Estes son, entre outros, os esporádicos precedentes das dúas Guerras Irmandiñas.

A primeira Guerra Irmandiña, chamada a “fusquenlla”, foi un levantamento burgués e campesiño no ano 1432 por mor da dureza con que os señores trataban aos seus vasallos. Foi dirixida por Roi Xordo na zona de Pontedeume, Ferrol, Betanzos e Vilalba estendéndose ata os bispados de Lugo e Mondoñedo na que foron derrotados polas tropas do arcebispo e Andrade. Pero o malestar e os abusos sobre os cidadáns seguían aí presentes ata que se organizou a segunda, que foi a derradeira e a de máis repercusión, por ser a máis longa, a mellor organizada e por estenderse por todo o territorio galego, e que tamén tivo unhas consecuencias irreversibles para a posterior historia de Galicia.

Esta segunda revolución levouse a cabo entre os anos 1467 e 1469 e tivo enorme importancia pola organización e a extensión. Estaba formada por uns 80.000 irmandiños distribuídos en todo o territorio galego e formada por xentes dos distintos grupos sociais: campesiños, artesáns, comerciantes das cidades, fidalgos e certo sector do clero, todos eles asoballados pola minoría dominante formada pola nobreza laica e as principais igrexas e mosteiros donos das terras, castelos e fortalezas.

As irmandades formáronse, en base do respaldo á lexitimidade da Coroa de Castela, nas cidades coa finalidade de defensa e protección de cidadáns debido á extrema situación caótica na convivencia e falta de seguridade polo abuso das tropas nobiliarias e polos abundantes grupos de bandidos cos correspondentes roubos e asasinatos forzados pola gran crise na que seguía sumido o país.

Para elo, e como o malestar era xeral, organizáronse dunha vez por todas, primeiro nas comarcas onde os alcaldes

eran os primeiros responsables, logo os procuradores que poñían en práctica os acordos das asembleas e por último os cuadrilleiros que eran os grupos populares armados, todos eles coordinados pola Xunta de Irmandade que residía na cidade cabeceira de cada comarca e dependendo principalmente da Irmandade de Santiago. Coa forza desta organización e co mencionado respaldo da coroa de Castela, os irmandiños triúnfan en toda Galicia tomando e destruindo máis de 150 fortalezas e obrigando a fuxir aos principais representantes do señorío feudal e eclesiástico a Castela e Portugal. Non obstante, esta nobreza exiliada reármase e co apoio do reino de Portugal, Pedro Madruga volta a Galicia en 1468, toma Pontevedra e logo Santiago, recuperando o poder e quedando definitivamente derrotado o movemento irmandiño.

A GUERRA IRMANDIÑA NA COMARCA DO SALNÉS

A comarca do Salnés xa era unha zona con certa relevancia, formada por numerosos núcleos de poboación moi activa, destacando a ocupación pesqueira, o comercio marítimo e a gran importancia das salinas, ademais da proximidade de Pontevedra e Santiago.

Era un territorio pertencente á Mitra Compostelá cunha organización defensiva formada polos enclaves, dos que aínda quedan as ruínas da Torre da Lanzada, San Tomé do Mar en Cambados e as Torres do Oeste en Catoira, así como posiblemente áureas do que xa non queda rastro pero que figuran nos arquivos históricos. Non foi un centro neuráxico destas guerras como foron as cidades con sedes episcopais e onde estaban radicadas as residencias do señorío dominante, pero con todo, contribuíron eficientemente á causa irmandiña.

En canto á organización e Guerra Irmandiña no Salnés, no ano 1466 creáronse grupos activos dependentes da Irmandade de Pontevedra e que segundo a testemuña do veciño de Cambados Xoán Cufiña, chegou un representante do rei co encargo de reunir xente para a organización da dita irmandade expoñendo a misión que tiña.

A este representante da coroa uníronse Xoán de Deus, alcalde de Vilanova e o veciño Pedro Casal e estes co clamor popular organizaron xuntas reuníndose de todos os lugares do Salnés... Organizados e seguindo os obxectivos, houbo fortes loitas, polo que consta, en Lobeira, Vilanova, Vilaxoán, Santomé, A Lanzada e os irmandiños do Salnés, destruindo, entre outras, as Torres de Santomé do Mar pertencentes a Suero Gómez de Soutomaior, as Torres de Pedrais de Aldao e a da Lanzada do arcebispo compostelá.

En canto á fortaleza de A Lanzada, temos a sorte de coñecer a testemuña do veciño de Noalla, Alonso de Soutullo, que nos relata un episodio importante que foi o derradeiro

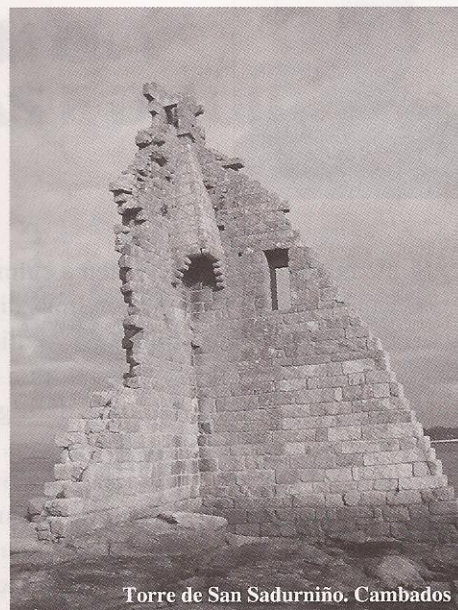
da guerra, ou sexa, a rendición dos últimos irmandiños que resistiron ás tropas de Pedro Madruga cando a guerra xa rematara.

Neste relato, ampliado polo veciño de O Grove, Xoán Brión, di que chegaron de Pontevedra Xoán García da Barca e Xoán García de Chinchón con

vinte ou trinta homes e fixeron unha cerca dentro da torre na parte destruída e un muro na parte da ponte para desfacer o camiño para que as tropas non puideran dar con eles. Máis tarde viñeron uns escudeiros de Pedro Madruga co obxecto de que se renderan e saíran da torre. Saíron a pelexar e houbo mortos, prenderon ao escudeiro e levárono a Pontevedra para aforcalo.

A causa disto, Pedro Álvarez de Soutomaior, Tristán de Montenegro e Fernando Dianès asediaron a torre onde resistía Xoán García con sete ou oito homes. Lograron tomar a torre axudados pola traizón dun dos que estaban dentro, aforcaron a dous deles e ao resto matáronos a lanzadas.

A Lanzada, a torre e a ermida é un enclave importantísimo ao longo de todos os períodos históricos a pesar de que non está o suficientemente coñecido e moito menos divulgado e esta historia é unha delas. A Lanzada foi o derradeiro bastión dos irmandiños.

Torre de San Sadurniño. Cambados

Torres do Oeste. Catoira

